

Over het invullen van de uurtotaalkaarten

In zijn huidige vorm is de uurtotaalkaart nu alweer enige jaren in gebruik. Het is gebleken dat deze kaart zeer goed bruikbaar is en hij heeft dan ook al, vooral qua efficiëntie, zijn vruchten afgeworpen. De uurtotaalkaart zelf levert dan ook geen problemen op, doch de invullers van deze kaarten willen nog al eens dusdanig onduidelijke informatie op de kaarten vermelden dat het voor de samenstellers van de halfjaarverslagen soms niet geheel duidelijk is wat ze met deze informatie aan moeten. Daarnaast kregen we bij het uitwerken ook af en toe te maken met (vaak consequent) foutieve invullingen. Met name met betrekking tot de "extra" gegevens (die in de vierde kolom facultatief verschaft kunnen worden) blijkt dat deze vaak op een zodanig inconsequente en onlogische wijze worden verstrekt, dat hun bruikbaarheid vrijwel nihil is. Het tot dusver ontbreken van richtlijnen hiervoor is aan deze onduidelijke invulling debet. Van daar dat ondergetekenden ertoe hebben besloten enige richtlijnen voor het consequenter en logischer invullen van de uurtotaalkaart hebben opgesteld waarvan wij hier kond doen. Tevens zullen we hier de aandacht vestigen op de meest voorkomende "foutieve" invullingen. De door Jan den Ouden in 1983 opgestelde handleiding voor dit model uurtotaalkaart blijft nog volledig van kracht. De hier opgestelde richtlijnen moeten als een aanvulling hierop worden beschouwd. Wanneer men zich aan de hier te geven aanwijzingen en suggesties consequent zou willen houden, hebben we goede hoop dat interpretatie en bruikbaarheid van de verzamelde en te verzamelen gegevens nog toe zal nemen.

Ten eerste worden enige punten genoemd die de aandacht verdienen, omdat ze vaak niet of verkeerd worden toegepast. Het gaat hier om richtlijnen die ook reeds in de handleiding van Jan den Ouden werden genoemd:

- In de Links- en Rechts-kolommen komen uitsluitend getallen te staan en geen accolades, geslachtsaanduidingen, symbolen als , , + en andere leestekens.
- De TP-kolom moet, behalve voor de getelde ter plaatse verblijvende vogels, ook gebruikt worden voor soorten die wél zijn waargenomen, doch niet zijn geteld. Het is hierbij niet van belang of deze soorten langsvliegend of TP verblijvend werden vastgesteld. Men dient in deze gevallen in de TP-kolom een + aan te geven (denk vooral aan de Zilvermeeuw, een zelden getelde soort die echter wel vrijwel altijd aanwezig is).
- Ter plaatse verblijvende vogels die gedurende meerdere uren achter-

een worden waargenomen, moeten, in tegenstelling tot wat in de handleidingen van de vorige generaties uurtotaalkaarten staat vermeld, alleen bij het eerste uur waarin hun aanwezigheid is opgemerkt in de TP-kolom worden ingevuld. De volgende uren waarin dezelfde vogel(s) word(en)t gezien, worden voorzien van een + in de TP-kolom. Deze maatregel wordt genomen met het oog op het computerprogramma, dat bij het berekenen van seizoenstotalen alle waargenomen aantallen uit de TP-kolom bij elkaar optelt, zodat er bij de categorie ter plaatse vogels veel te grote eindtotalen tot stand komen.

- De opmerkingenkolom dient uitsluitend gebruikt te worden voor korte opmerkingen als bv. afstand, geslacht, leeftijd, kleeid, etc. Overig of langer en uitvoeriger commentaar kan in de ruimte voor bijzonderheden op de achterzijde van de kaart vermeld worden.
- Verzuim niet om òók op de achterkant van de kaart plaats, datum en waarnemingsuur aan te geven. Dit spaart de bewerkers veel tijd, omdat ze dan niet steeds de kaarten behoeven om te draaien!
- Indien er minder dan één uur geteld is, dient de tijdsaanduiding onderstreept te worden (op voor- en achterzijde) en bovendien wordt de waarnemers verzocht dan in de rechterbovenhoek de tijdsduur aan te geven ($\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ of $\frac{3}{4}$ uur).
- Bij te schrijven soorten, die wèl in de verslagen behandeld worden (zoals zeldzamere alkachtigen, schaarse steltlopers en Anatidae, roofvogels, zeezoogdieren en dergelijke) moeten in de daarvoor bestemde open gelaten kolom genoteerd worden en niet bij de ruimte voor bijzonderheden. Soorten die niet uitgewerkt worden (zangvogels, spechten, Patrijzen en dergelijke) zouden we bij voorkeur wèl bij de bijzonderheden zien, of anders liever helemaal niet. Het dient in ieder geval voorkomen te worden dat bijvoorbeeld een Kleine Alk tussen de Graspiepers staat. In dat geval dreigt hij niet opgemerkt te worden door de bewerkers, zodat de eventuele waarnemer "zijn" Kleine Alk dan ook niet in het verslag terug zal vinden.
- Soorten die alleen tot op het niveau van soortgroep gedetermineerd worden en niet op de kaart vermeld staan, worden niet uitgewerkt, met uitzondering van (grauwe) gans spec. (dus geen meeuw spec. invullen, want daar gebeurt toch nooit wat mee).

Ten tweede zullen we enige richtlijnen verschaffen voor de soortspecifieke invullingen. Het gaat hier om facultatieve invullingen, waarvan echter de realisatie zeer gewenst is (het verschaft meer informatie over leeftijdssamenstellingen, populatieherkomsten en dergelijke). De bruikbaarheid hiervan is echter

alleen dan optimaal, als de diverse waarnemers deze invullingen op gestandaardiseerde wijze toepassen. Vandaar deze richtlijnen:

-Noordse Stormvogel:

Kleurfasen kunnen genoteerd worden. Hierbij worden in principe de criteria en daarbij behorende aanduidingen gehanteerd, voorgesteld door Van Franeker & Wattel (1982). Dit is een vierdeling, aan te duiden als: ll (dubbellicht), l (licht), d (donker) en dd (dubbel-donker). Omdat de verschillen tussen deze kleurfasen gradueel zijn (er bestaan allerhande tussenvormen, Van Franeker & Wattel 1982) en ook omdat grote waarnemingsafstanden en wisselende lichtomstandigheden de precieze kleurfase nogal eens moeilijk vast te stellen maken voor een zeetrekter, is het ook mogelijk een tweedeling te maken voor die gevallen waarin moeilijkheden optreden (vogels ver weg, in een bui of op de rand van de nevel). De meest praktische tweedeling voor de zeetrek lijkt dan die tussen: L (licht, d.w.z. een combinatie van ll en l) en D (donker, een combinatie van d en dd).

-Noordse Pijlstormvogel:

Indien de ondersoort met zekerheid zichtbaar is (*puffinus/mauretanicus*), dan dient deze vermeld te worden. Bedenk hierbij wel, dat een nominaatvorm alleen als zodanig mag worden opgeschreven, als de witte buik te zien was en dat een melding van een Westmediterrane vogel vergezeld moet gaan van een uitvoerige beschrijving, wanneer men tenminste de waarneming ook door CDNA geaccepteerd zou willen zien.

-Jan van Gent:

De verschillen tussen 1ejaars- en 2ejaarskleed worden nog verschillend geïnterpreteerd door de waarnemers, mede als gevolg van de wat verwarrende mededelingen van Nelson (1978) hieromtrent. Met het oog op wat tot dusver door de meeste waarnemers is gedaan en in overweging nemend de door Nelson voorgestelde criteria wordt hier voorgesteld in het vervolg alle Jan van Genten met een bruine kop als eerstejaars te noteren, tenzij ze een zeer scherp met de kop contrasterende witte (ècht wit, niet licht crème-kleurig) buik hebben, in welk geval het om een 2ejaars vogel handelt. Vogels met een witte bovenkop moeten steeds als tweedejaars genoteerd worden, hoewel Nelson (1978) stelt dat dit ook vergevorderde eerstejaars vogels kunnen zijn. Waarnemingen aan balgen in het ZMA (Zoölogisch Museum Amsterdam) suggereren echter dat Jan van Genten ook vaak juist een jaar ouder kunnen zijn dan hun kleed aangeeft; vogels

met alleen nog maar wit op de kop, maar nog niets op de vleugeldekveren bleken meestal al in hun derde jaar te zijn (mond. med. M. Platteeuw).

Het verdient ook aanbeveling om bij Jan van Genten speciaal melding te maken van het optreden van fourageergedrag, zeker als het daarbij gaat om groepen fouragerende vogels ter plaatse.

-Eenden:

De jonge mannetjes moeten bij de wijfjes vermeld worden en beslist niet bij de mannetjes.

-Eend spec.

Hierbij kan nog vermeld worden of het om grondeleenden (*Anas spec.*) dan wel om duikeenden (*Aythya spec.*) ging.

-Eidereend:

Onvolwassen mannetjes worden bij de wijfjes opgeteld en kunnen apart vermeld worden in de kolom voor bijzonderheden, bv.:

	L	R	TP	opm.
Eider tot	5	17		
man		2		
vrouw	5	15		4 j. man

Dit voorbeeld wordt als volgt geïnterpreteerd: onder de 20 waargenomen "wijfjes" bevonden zich minstens 4 jonge mannen. Echte wijfjes mogen expliciet in de opmerkingenkolom vermeld worden.

-Rotgans:

Witbuikrotganzen worden apart uitgewerkt en dienen dan ook niet bij de gewone Rotganzen opgeteld te worden, maar bijgeschreven te worden op de achterzijde van de kaart.

-Wilde Eend:

Bastaarden met tamme eenden (en ook volledig witte exemplaren) worden gewoon bij de Wilde Eenden opgeteld.

-Rosse Grutto:

In het bijzonder in het voorjaar, wanneer de langstreckende vogels voor het overgrote deel al in zomerkleed zijn, is het betrekkelijk eenvoudig om mannetjes en wijfjes van elkaar te onderscheiden (zie o.a. Cramp & Simmons 1983). Ook dit kan aangegeven worden in de vierde kolom.

-Middelste & Kleine Jager:

Het onderscheiden van de verschillende kleden is beduidend moeilijker dan vaak wordt gedacht. De interpretatie van de ingevulde gegevens blijkt dan ook vaak onmogelijk of in ieder geval zeer moei-

lijk te zijn (Stegeman 1986). In afwachting van eventuele concrete afspraken hierover (te maken door de vaste tellers van de diverse telposten op het komende zeetrekweekend) willen we er hier in ieder geval op wijzen dat de uiterste voorzichtigheid moet worden betracht, met name bij donkerbuikige exemplaren. Immers veel juveniele (en ook andere onvolwassen?) vogels zijn zo donker, dat het alleen op korte afstand duidelijk is dat het een onvolwassen vogel betreft en geen donkere fase adult. Verdere complicaties komen voort uit het optreden van een winterkleed onder adulte jagers, waarbij hun staartpenen duidelijk korter zijn.

-Grote & Kleine Mantelmeeuw:

De kolom met > 2e kj kan opgesplitst worden in 3e en 4e kj vogels in de opmerkingenkolom.

-Sterns:

2e kj vogels (in zgn. "portlandica"-kleed) worden niet bij 1e kj of bij adulte vogels vermeld, maar apart genoteerd in de opmerkingenkolom.

-Visdief & Noordse Stern:

Men dient zich terdege te bedenken dat als Visdief en Noordse Stern op soort gedetermineerd kunnen worden, het in principe ook mogelijk moet zijn om hun leeftijd vast te stellen. We verwachten dan ook bij de gedetermineerde sterns (vrijwel) 100% van de waargenomen vogels op leeftijd gedetermineerd op de kaarten aan te treffen, omdat we ons anders niet aan de indruk kunnen onttrekken dat de waarnemer wat te voortvarend is geweest met de determinaties en de vogels eigenlijk beter onder de "noordse dieven" had kunnen scharen.

Literatuur

- Cramp, S. & Simmons, K.E.L. 1983. The birds of the western Palearctic. Vol. III. Waders to gulls. Oxford University Press, Oxford, London, New York.
- Franeker, J.A. van & Wattel, J. 1982. Geographical variation of the Fulmar *Fulmarus glacialis* in the North Atlantic. *Ardea* 70: 31-44.
- Nelson, J.B. 1978. The Gannet. Poyser, Berkhamsted.
- Stegeman, L. 1986. Kleine Jager- *Stercorarius parasiticus*. In: Ham, N.F. van der & Apperloo, J.L. (eds.). De trek over zee gedurende de tweede helft van 1984. Verslag nr. 28 CvZ, Alkmaar.

Leo Stegeman
Volkerak 6
1826 AE ALKMAAR

Nick van der Ham
Fritz Conijnlaan 17
1815 DS ALKMAAR